

Kulturværdiudvalgets Beretning for 1998

Indholdsfortegnelse

- [Forord:](#)
- [Resumé:](#)
- [Udvalgets arbejde i beretningsåret](#)
- [Forhåndsgennemgangen](#)
- [Individuelle ansøgninger](#)
- [EU-forordningen om udførsel af kulturgenstande](#)
- [Kulturværdiudvalget i pressen](#)
- [Wilhelm Bendz-sagen](#)
- [Skal Udvalget nedlægges?](#)
- [Er guldalderen snart udsolgt ? Forårets pressedebat](#)
- [3 forbud og 2 udførselstilladelser](#)
- [Kulturgenstande i privat eje belagt med udførselsforbud](#)
- [Udvalgets erhvervelser](#)
- [Rokokokonsol af Mathias Ortmann](#)
- [Wilhelm Marstrand: Romerske Borgere forsamlet til Lystighed i et osteri. 1839](#)
- [Christen Købke: Kunstnerens selvportræt. 1836](#)
- [To rokokospejle fra det første Christiansborg.](#)
- [H.C. Andersens manuskript til skuespillet Hyldemoer. 1851](#)
- [Broderet bogbind fra ca. 1633-39, formentlig fra perlestikkeren Gert Osserins værksted.](#)
- [C.W. Eckersberg: Et møde ved parkens mur. Dagslys. 1838/40](#)
- [Vilhelm Hammershøi: Træstammer. Arresødal, Frederiksværk. 1904.](#)
- [Regnskab for 1998.](#)

Forord:

Året 1998 blev et meget turbulent år for dansk kunsthandel og dermed også for Kulturværdiudvalget. Fokus var på den danske guldalder i det 19. århundrede, som tiltrak udenlandske købere i stort tal. Tre af C. W. Eckersbergs malerier fra hhv. Paris og Rom blev solgt til udlændinge for priser aldrig opnået før på danske auktioner. Udvalget gav udførselstilladelser for alle tre, men standsede andre, hvilket var en medvirkende årsag til den hidtil mest omfattende pressedækning og -debat om Udvalget.

Udvalget kan kun hilse en sådan debat velkommen, forudsat at den sker på korrekte præmisser og forståelse for baggrunden for Kulturværdiudvalgets opgaver, vilkårene for og begrænsningerne i dets myndighedsudøvelse, der som bekendt er fastlagt gennem Kulturværdiloven og tilhørende bekendtgørelse.

En særlig debat har i årets løb fundet sted om de såkaldte "bankbokssager", et udtryk, der dækker over det forhold, at danske kulturgenstande, for hvilke der er nedlagt udførselsforbud efter salg til udlændinge, befinder sig i privat depot i landet, idet de pågældende købere ikke har villet modtage Kulturværdiudvalgets lovbestemte overtagelsestilbud. De kan derfor heller ikke føres ud af landet af deres ejere. Hvor stort dette "problem" er, kan - som noget nyt -

bl.a. ses i årsberetningen.

Kulturværdiudvalgets 12. årsberetning fremlægges herved for offentligheden. Vi håber, at den skan give anledning til fornyet debat om, hvordan vi sikrer de væsentligste dele af vor kulturarv fra at forsvinde ud af landet.

[Til toppen](#)

Resumé:

Kulturværdiudvalget har i 1998 afholdt 10 møder, heraf 1 ekstraordinært.

Udvalget har forhåndsgennemgået 63 kataloger omfattende 70.402 katalognumre over antikviteter, malerier, bøger, breve, manuskripter m.m. og 85 individuelle ansøgninger. Udvalget har endvidere behandlet 25 ansøgninger om tilladelse til udførelse iflg. EU-forordningen nr. 3911 af 9. december 1992.

Udvalget har i 1998 erhvervet 8 kulturgenstande.

[Til toppen](#)

Udvalgets arbejde i beretningsåret

Forhåndsgennemgangen

En betydelig del af udvalgets arbejde har som tidligere været forhåndsgennemgangen af auktionskataloger. Der er truffet aftale med 6 auktionshuse om forhåndsgennemgang, en procedure, der i praksis tillige udføres for enkelte andre auktionshuse og bogantikvariater uden formel aftale. Kulturværdiudvalget har i årets løb opsagt aftalen med et auktionshus.

Arbejdet foretages af udvalgets medlemmer og deres institutioner, Det kongelige Bibliotek, Nationalmuseet, Rigsarkivet, Statens Museum for Kunst og Statens Museumsnævn, samt de tilknyttede netværksinstitutioner: Danmarks Natur- og Lægevidenskabelige Bibliotek, Kunstakademiets Bibliotek, Kunstindustrimuseet, Musikhistorisk Museum, Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot, Rosenborgsamlingen og Tøjhusmuseet.

Fremgangsmåden i forbindelse med forhåndsgennemgangen er fastlagt i bekendtgørelsens § 9 og går ud på, at udvalget før auktionen foretager en foreløbig gennemgang af kataloget og eventuelt en besigtigelse af visse genstande. Udvalgets forbehold angiver de genstande og værker, der kræves forelagt udvalget, før tilladelse til udførsel kan gives.

Hvis en ansøgning om udførselstilladelse afslås, skal Kulturværdiudvalget i medfør af lovens § 11 fremsætte et købstilbud, der svarer til hammerslagsprisen med tillæg af auktionsomkostninger og svarende til købers nettokøbspris.

Forhåndsgennemgangen kan desuden bevirke, at udvalget indstiller til Kulturministeren at træffe beslutning i henhold til lovens dispensationsbestemmelser, jf. § 2, stk.4. Udvalget har i

1997 præciseret, at Udvalgets forbehold også kan omfatte genstande, der efterfølgende vil kræve indstilling til Kulturministeren, jf. nedenfor.
Katalognumre, for hvilke der ikke tages forbehold, kan modsat frit udføres efter auktionen.

I forbindelse med forhåndsgennemgangen har Kulturværdiudvalget taget forbehold overfor 18 kulturgenstande, hvortil skal lægges en uafsluttet sag fra 1997. Af disse blev 4 opretholdt, erhvervet og overdraget til varig placering i Danmark: Malerier af Wilhelm Marstrand, Vilhelm Hammershøi og tegninger af Chr. Købke og C.W. Eckersberg.

7 andre kulturgenstande blev på auktionerne erhvervet af danske museer og samlere: Anne Sophie Reventlows toiletbord, malerier af Wilh. Bendz, J.C. Dahl og Vilh. Hammershøi, et renæssancefad i forgyldt sølv, et middelalderligt drikkehorn og Chr. IV's kroningsglas.

5 forbehold blev efter auktionen ikke opretholdt, men frigivet til de udenlandske købere: 1 næsehornspokal fra Augsburg, 3 malerier af C.W. Eckersberg samt en tegning af Theodore Rousseau. I et tilfælde blev kulturgenstanden trukket tilbage: 2 flinteøkser. Der blev således i alt nedlagt 6 udførselsforbud efter salg på auktioner i 1998, der resulterede i 4 erhvervelser.

I 3 tilfælde, heraf 1 fra 1997, afslog den udenlandske køber at afhænde genstanden til Udvalget. Af disse har Statens Museum for Kunst erhvervet Wilhelm Bendz's maleri, det "Waagepetersenske familiebillede", jf. nedenfor.

[Til toppen](#)

Individuelle ansøgninger

Det fremgår af lovens § 11, at Kulturværdiudvalget skal fremsætte et tilbud om erhvervelse af genstanden til markedsprisen, såfremt en ansøgning om udførselstilladelse afslås. Genstandens værdi fastsættes efter råd fra særligt sagkyndige. Som rådgivere for Udvalget er udpeget Foreningen af Auktionsledere i Danmark, Dansk Antikvitetshandler Union, Den Danske Antikvarboghandlerforening og Kunst- og Antikvitetshandlerringen. Udvalget har i 1998 modtaget 85 ansøgninger om individuelle udførselstilladelser af kulturgenstande, hvortil skal lægges to uafgjorte sager fra 1997. I 4 tilfælde blev udførsel nægtet og genstanden erhvervet og overdraget til danske samlinger: en Mathias Ortmann rococo konsol, et H.C. Andersen-manuskript, en 1600-tals bibel med broderet bogbind og et par danske rokokospejle.

[Til toppen](#)

EU-forordningen om udførsel af kulturgenstande

Efter etableringen af det indre marked, hvor grænsekontrol som hovedregel bortfalder mellem EU-landene, er det dog besluttet, at de enkelte EU-landes nationale kulturbeskyttelsesregler fortsat er gældende. Etableringen af et indre marked har således intet ændret ved den danske kulturværdilov eller den praksis, der er gældende for loven. Det er fortsat denne lov, der regulerer, hvornår og under hvilke betingelser der kan nedlægges forbud mod udførsel fra Danmark af kulturgenstande til såvel EU-lande som lande udenfor EU. For at styrke de nationale beskyttelsesinteresser er der tillige skabt et fælles regelsæt, der skal hindre ulovlig udførsel af kulturgenstande ud over EUs fælles toldgrænser, der i henhold til Rådets

Forordning nr. 3911 af 9. december 1992 trådte i kraft 1. april 1993. De nye regler om udførsel til lande uden for EU betyder, at der ved udførsel af bestemte kulturgenstande skal foreligge en udførselstilladelse, og at der i disse tilfælde skal anvendes en særlig europæisk ansøgningsformular. Ligesom det er det danske Kulturværdisudvalg, der administrerer den danske lov, er det nu også Udvalget, der administrerer det fælles EU-regelsæt for det danske område. Ansøgninger om udførsel af kulturgenstande til tredielande skal således også fremsendes til Kulturværdisudvalget, der i hvert enkelt tilfælde træffer beslutning om udførselstilladelse. Der er visse forskelle i de to regelsæt med henblik på kategorier og værdigrænser, og ordningen indebærer, at der også skal søges om udførselstilladelse i en række tilfælde, hvor en tilladelse ikke er nødvendig efter den danske kulturværdilov. Kulturministeriet har i den forbindelse udsendt en vejledning, der bl.a. præciserer de områder, der er dækket af den nye ordning. Kulturværdisudvalget har i 1998 modtaget 25 ansøgninger om udførsel af 269 enkeltværker i henhold til EU-forordningen. I 23 tilfælde drejede det sig om ansøgninger fra museer, der ønskede en midlertidig udførsel til udstillinger i udlandet. I et tilfælde ansøgte man om definitiv udførselstilladelse, og i et tilfælde om en langtidsdeponering. Ejeranonymitet for kulturgenstande i privat eje, der er belagt med udførselsforbud

I Årsberetningen for 1997 redegjorde Kulturværdisudvalget for spørgsmålet om, hvorvidt en køber af en kulturgenstand, for hvilken der er nedlagt udførselsforbud, kan forblive anonym i forhold til Udvalget.

I den forbindelse har et auktionshus gjort Udvalget opmærksom på, at sidste afsnit i dette afsnit side 9 lydende sådan: " På denne baggrund er det et ufravigeligt krav fra Udvalgets side, at ejerens identitet og adresse oplyses over for Udvalget, hvis udførselstilladelse søges af en, "som af ejeren bemyndiges dertil". Der ses ikke hjemmel for ejeren til at nægte dette. Oplysninger om ejeridentitet er naturligvis fortrolige i forhold til trediepart", rummer mulighed for en misforståelse af betydelig rækkevidde. Den første sætning kan læst isoleret misforstås derhen, at identiteten skal oplyses allerede på ansøgningstidspunktet. Dette er naturligvis forkert.

Der må naturligvis skelnes mellem Udvalgets ret til at kende identiteten på ejeren af en kulturgenstand, for hvilken der hhv. er nedlagt udførselsforbud, hhv. meddelt udførselstilladelse efter ansøgning, f.eks. efter forbehold taget inden auktionen. Det skal her præciseres, at loven ikke hjemler Kulturværdisudvalget ret til at få oplyst identiteten på ejeren i sidstnævnte tilfælde. Oplysning om, hvem der har erhvervet eller er i besiddelse af en kulturgenstand, hvortil der søges udførselstilladelse, skal altså først tilstilles Udvalget, når dette har truffet beslutning om udførselsforbud og meddelt ejerens "dertil bemyndigede" dette.

[Til toppen](#)

Kulturværdisudvalget i pressen

Udvalgets udførselsforbud for det såkaldte "Waagepetersenske familiebillede" af guldaldermaleren Wilhelm Bendz (1830), der blev solgt som nr. 109 på firmaet Bruun Rasmussens auktion nr. 640 d. 2. december 1997 til en engelsk køber, der ikke ville modtage Udvalgets efterfølgende overtagelsestilbud i henhold til kulturværdilovens § 11, samt solget af en række guldaldermalerier til udlændinge på flere auktioner i foråret 1998 - herunder det

hidtil dyreste maleri solgt på en dansk auktion - som Udvalget ikke nedlagde udførselsforbud imod, gav anledning til en livlig debat i pressen, i visse dele også om Udvalgets funktionsmåde og eksistensvilkår. I disse anledninger udsendte Udvalget 2 pressemeddelelser, ligesom formanden skrev flere orienteringsartikler.

[Til toppen](#)

Wilhelm Bendz-sagen

Dagbladet Politiken bragte på forsiden den 22. januar 1998 historien om salget af guldaldermaleren Wilhelm Bendz's såkaldte Waagepetersenske familie billede for 2.6 mill. kr. til det engelske kunsthändlerfirma Artemis, der i følge artiklens forfatter købte maleriet med henblik på videresalg. I den opfølgende artikel "Tovtrækkeri om million-maleri" - skrevet af en ellers garvet auktionsreporter - var der en række forkerte oplysninger om både Kulturværdiudvalgets eksportforbud og proceduren for nedlæggelse af et sådant, som desværre ikke er enestående i pressens formidling af Udvalgets beslutninger. Endvidere indeholdt artiklen et angreb fra ejeren af Artemis på Udvalget for ikke at ville acceptere at skulle betale køberen en fortjeneste, når udvalget efter lovens bestemmelse i § 11 fremsatte overtagelsestilbud efter nedlagt udførselsforbud. Ejendommeligt nok ville dagbladet Politiken ikke optage en berigtigelse fra Kulturværdiudvalget. Fejlene angik en række elementer i Udvalgets procedure for nedlæggelse af udførselsforbud, herunder rækkevidden af Udvalgets mangeårige praksis med at tage forbehold for enkelte numre forud for auktioner. Mange journalister har i tidens løb misforstået dette forbehold som værende det samme som udstedelse af forbud, ligesom man bestandigt støder på den misforståelse, at Udvalget oplyser forbud på forhånd til auktionarius.

Proceduren for nedlæggelse af udførselsforbud i disse tilfælde er altid følgende: I henhold til særlig aftale, der kan træffes med de enkelte auktionsfirmaer i henhold til Bekendtgørelse nr. 404 af 11. juni 1987 om sikring af kulturværdier i Danmark § 9, gennemgår Kulturværdiudvalget på forhånd disse auktionsfirmaers kataloger og meddeler på grundlag af denne gennemgang, hvorvidt de i kataloget anførte genstande efter salg frit kan udføres af landet, og/eller om Kulturværdiudvalget tager forbehold vedrørende nærmere angivne katalognumre. Sælges de genstande, for hvilke der er taget forbehold, på auktionen til en udlænding, skal auktionsfirmaet oplyse denne efter hammerslaget, at Kulturværdiudvalget skal ansøges om en eksporttilladelse. Auktionsfirmaet ved således ikke - i modsætning til hvad Politiken oplyste - om der efterfølgende vil blive nedlagt forbud imod udførsel, alene af den grund, at Kulturværdiudvalget sjældent kan nå at behandle sagerne før auktionen, hvilket faktisk heller ikke er hensigten, da Kulturværdiudvalgets opgave alene er at vurdere eksportforbud i tilfælde af salg til udlændinge, ikke at forhindre salg af kulturgenstande på det frie marked inden for landets grænser.

Denne procedure er bl.a. begrundet i, at det ikke er Kulturværdiudvalgets opgave at påvirke prisdannelsen i forhold til det frie marked, lige så lidt som dette marked og dets aktører skal kunne spekulere i et eventuelt eksportforbud i forbindelse med afgivelse af et bud på en auktion. Derfor er det også alene hammerslagsprisen - og ikke købers ønske om fortjeneste ved videresalg herefter i udlandet - der i henhold til loven skal danne udgangspunkt for Kulturværdiudvalgets overtagelsestilbud.

Når direktøren for det engelske kunsthändlerfirma Artemis i artiklen udtaler, at han "synes,

det er ret unfair, at Kulturværdiudvalget kun vil give køberen hammerslagsprisen, når det køber tilbage", beror det på den misforståelse, at en eventuel udenlandsk køber skal tjene på et eksportforbud. Han skal alene have dækket sine direkte omkostninger, idet han jo ifølge sagens natur ikke kan vide, at der ville blive udstedt eksportforbud, men det er irrelevant, om hans købsformål har været musealt eller kommercielt. I modsat fald åbnes der op for spekulation i Kulturværdiudvalgets evt. indgriben til ugunst for staten og de danske skatteydere.

Det er i den forbindelse irrelevant, om køberens hensigt har været at videresælge kulturgenstanden til et udenlandsk museum, selvom det er korrekt, at kulturværdiudvalget tidligere har givet eksporttilladelse også til malerier af national betydning købt af udenlandske museer ud fra den betragtning, at det er værdifuldt for dansk kultur at være repræsenteret i centrale museer i udlandet.

Sagen fandt i øvrigt efterfølgende en for danmark lykkelig afslutning, idet landets nationalgalleri, Statens Museum for Kunst, købte billedet af firmaet Artemis. I modsætning til, hvad adskillige i offentligheden på et vist tidspunkt troede, endte dette nationale klenodie således ikke i en dansk bankboks.

[Til toppen](#)

Skal Udvalget nedlægges?

Sagen gav formentlig anledning til, at direktøren for auktionsfirmaet Museumsbygningen Kunstauktioner A/S, Michael Bjørn Nellemann, skrev en kronik i Politiken d. 27. februar med titlen "Nedlæg Kulturværdiudvalget", hvori han fremsatte den påstand, at Udvalget "ikke virker efter hensigten" og foreslog, at det nedlægges og erstattes af en fond, bestyret af de samme personer, som i dag ex officio udgør Udvalget. Formålet skulle bl.a. være at forhindre flere "bankbokssager", men ideen i og baggrunden for dette forslag er i virkeligheden en helt anden end den, der er ideen med Kulturværdiudvalget, nemlig en sikkert vidt udbredt - og ikke helt forkert - opfattelse at danske museer ikke har råd til at byde på malerier og andre kulturgenstande, når det sker i konkurrence med udlandet. "Museerne må ud af busken og købe, når chancen byder sig". Det skulle da ske gennem midler fra en sådan fond, som auktionsfirmaerne skulle bidrage til som en modydelse for fritagelse for momsafgift på auktionssalg af kunstværker, og som skulle kunne yde tilskud efter ansøgning og derved supplere museernes "beskedne" indkøbsmidler. Kulturværdiudvalgets midler er efter Nellemanns opfattelse alt for beskedne, og Udvalget "bør være en pengetank, der i samarbejde med museerne kan købe kulturværdier. En sådan pengetank skal selvsagt rumme mange flere penge end Kulturværdiudvalgets nuværende bevilling". Disse midler skulle tilvejebringes gennem et lovpligtigt bidrag til en kulturværdifond imod momsfrigørelse af auktionsbranchen.

Udvalget svarede på dette d. 25. marts under overskriften "Styrk Kulturværdiudvalget!". Udvalget fandt - og finder det fortsat - glædeligt, at der omsider kom debat om Kulturværdiudvalgets eksistensvilkår og arbejde. Det er faktisk første gang i udvalgets 12 år lange eksistens.

Det er imidlertid Kulturværdiudvalgets opfattelse, at den eksisterende kulturværdilovgivning er og har været - selvom den heller ikke efter Udvalgets opfattelse er perfekt ud fra alle

synsvinkler - en stor gevinst for bevarelsen af dansk kulturarv af national betydning for Danmark, og det danske folk, og at loven altovervejende har fungeret efter sin hensigt. Der var umiddelbart intet i de sager, Nellesmann nævnte, der kunne give anledning til at ændre loven, således som den oprindeligt var tænkt fra politisk side. Han blandede museumsinstitutionernes - helt korrekt - meget begrænsede muligheder for at købe kunst i privat eje på auktion i konkurrence med pengestærke udlændinge sammen med hensigten med lovgivningen og Kulturværdiudvalgets funktionsmåde. Det egentlige formål med forslaget - at få hans egen branche undtaget fra den danske momsbeskatning og erstattet med en pengetank i form af en kulturværdifond, hvortil branchen så skulle bidrage - er imidlertid et politisk spørgsmål, som henhører under Folketingets kompetence.

[Til toppen](#)

Er guldalderen snart udsolgt ? Forårets presedebat

Overskrifter som "Danmarks dyreste: Eckersberg-maleri blev solgt for 4,1 mill. kr. i går" (Politiken 23.4), "Dansk rekordsalg" (Berlingske Tidende 24.4), "Strandet guldalderkunst" (Berlingske Tidende 24.4), "Vagthunden i dansk kunst" (Jyllands-Posten 24.4), "Maleriet venter på eksporttilladelse" (Politiken 24.4), "Kulturværdier. Få penge til kunstkøb" (Berlingske Tidende 25.4), talrige tilsvarende artikler i dagblade landet over, samt adskillige reportager på alle radio- og TV-kanaler i april og maj afspejlede den formentlig mest omfattende offentlige debat om dansk kunsts salg og kulturværdieksport nogensinde og satte tillige fokus på Kulturværdiudvalgets afgørelser. Specielt udførselstilladelsen til C.W. Eckersbergs berømte maleri "Spadserende ved Aqueduc de la Vanne i Arceuil" (Paris, 1812), der var vurderet til 1 mill. kr., men på auktionsfirmaet Kunsthallens auktion 490 d. 22.-24-april solgtes til en schweizer for 4.1 mill. exkl. auktionsomkostninger og dermed blev det dyreste danske maleri nogensinde, vakte opsigt.

Baggrunden for Udvalgets afgørelse skal findes deri, at der fra Eckersbergs Parisertid kendes 4 billeder, hvoraf 3 befinder sig på danske museer, heraf 2 i offentlig besiddelse. Derfor kan det ikke siges, at billedet, selvom det er betydningsfuldt i sig selv, var af enestående karakter, som er et af Udvalgets hovedkriterier for nedlæggelse af udførselsforbud, uanset det høje prisniveau. Imidlertid afspejler salget også den stærkt stigende udenlandske interesse for dansk guldalderkunst, der, som det hævdedes, snart "er udsolgt". Debatten var ikke uventet præget af konkrete fejl og misforståelser. Af disse grunde offentliggjorde Kulturværdiudvalgets formand en større artikel "Kultureksport?" i Weekend Avisen d. 11. maj, hvori der gjordes rede for Udvalgets opgaver, funktionsvilkår, konkrete afgørelser og erhvervelser gennem årene. I artiklen, der i øvrigt ikke skal refereres her, stilledes også spørgsmålet, hvorfor denne interesse i dansk guldalderkunst fremkom netop nu.

Det er der uden tvivl flere forklaringer på. De høje og stadigt stigende priser på dansk kunst igennem de senere år har uden tvivl lokket mange private ejere til at realisere deres værdier under denne højkonjunktur. De store kultureksportsatsninger bl.a. gennem præsentationer på store udstillinger i udlandet af dansk kunst, især guldalderkunst, som danske museer efter ønske fra både den politiske og kulturelle verden har gennemført i det sidste årti, har gjort dansk kunst kendt i udlandet. Bl.a. derfor er Danmark nu i langt højere grad end for en generation siden blevet en integreret del ikke bare af den internationale kunstoffentlighed, men også af det internationale marked for handel med kulturværdier. Således har flere store udenlandske auktionsfirmaer igennem det seneste årti etableret filialer i Danmark, og de vil

meget gerne have dansk kunst- og kulturgenstande til eksport. En følge heraf er, at der nu er færre malerier, der falder ind under loven, i privat dansk eje end for bare en generation siden. Meget er udført igennem de senere år, og bl.a. derfor er "Guldalderen (sikkert) snart udsolgt" (Jyllands-Posten 24.4). Der er altså både positive og negative sider ved denne udvikling - alt efter synsvinkel.

[Til toppen](#)

3 forbud og 2 udførselstilladelser

I efteråret gentog historien sig. Ved Kunsthallens auktion 493 over "Dansk Guldalder" d. 9.-11. september tog Kulturværldiudvalget 6 forbehold: for en tegning og et maleri af C.W. Eckersberg, et maleri af Wilhelm Marstrand, 2 malerier af Vilhelm Hammershøi og en tegning af Théodore Rousseau. Der blev efterfølgende søgt om udførselstilladelse for 5 af de 6 numre. I den anledning udsendte Udvalget en udførlig pressemeddelelse, der meddeles her, da den både begrundet Udvalgets endelige afgørelser og kan tjene til at give et øjebliksbillede af, hvordan Kulturværldiudvalget arbejder.

"Kulturværldiudvalget har på sit møde den 14. september besluttet at nedlægge forbud imod udførsel af kat. nr. 2, 36 og 62, medens der gives udførselstilladelse for kat. nr. 20 og 70. Kat. nr. 2 er C.W. Eckersbergs tegning Et møde ved parkens mur. Dagslys (1838/40, pris 130.000,- kr.), et af forarbejderne til hans berømte plancheværk om linearperspektivet fra 1841, hvortil der findes en pendant på Statens Museum for Kunst, der tilsammen viser et par af mellemstadiet af et stort kunstværks tilblivelse. Tegningen er usædvanlig smuk og velbevaret.

Kat. nr. 36 er Wilhelm Marstrands maleri Liggende kvindelig model (1833, pris 620.000,- kr.), sporet i privat eje i 1994. Det blev udført under 3 modelseancer i 1833, samme år som C.W. Eckersberg startede sin undervisning efter kvindelig nøgenmodel i sit private atelier på Charlottenborg, hvorfra der kendes flere mindre betydelige versioner af motivet. Wilhelm Marstrands modelbillede er af usædvanlig høj kvalitet og hæver sig således som selvstændigt kunstværk langt over skolearbejdernes karakter, og med en sensuel udstråling er billedet noget nært enestående set i sammenhæng med Eckersbergsskolens generelt mere nøgterne og kølige modelbilleder. Det er således på samme tid en parallel og et modstykke til et af dansk guldaldermaleris absolutte hovedværker, C.W. Eckersbergs modelbillede Kvinde foran et spejl (1841). Wilhelm Marstrands modelbillede er med til at udvide opfattelsen og bredden i Eckersbergs modelskole, som endnu på dette tidspunkt synes at have været unik set i europæisk perspektiv.

Kat. nr. 62 er Vilhelm Hammershøis maleri Træstammer. Arresødal, Frederiksværk (1904, pris 625.000,- kr.). Hans produktion af landskabsmalerier er meget begrænset, men ikke mindre betydningsfuld end de øvrige billedgenrer, hvor han gjorde sig gældende. Han dyrkede dels åbne, panoramiske landskaber, dels lukkede skovbilleder. Blandt de sidstnævnte er en særlig gruppe billeder, hvor han har "åbnet" skoven og betragtet træerne i silhuet i baggrundens lysende himmel. Han har varieret motivet i flere andre malerier. Ellers er det normalt en diset eller tåget baggrund, han har malet. Det mest suveræne inden for denne kategori er dette maleri, som arrangørerne af den nylige Hammershøi-udstilling på Ordrupgård, Musée d'Orsay og Guggenheimmuseet eftersøgte forgæves. Maleriet er fra 1904 og falder derfor uden for kulturværldilovens grænser, men Kulturværldiudvalget har d.d.

indstillet til Kulturministeren i henhold til lovens § 2, stk. 4, at der nedlægges udførselsforbud.

Kulturværdiudvalget besluttede at tillade udførsel af C.W Eckersbergs maleri Parti af det indre Colosseum. Rom (1815 kat. nr. 20, pris kr. 2.6 million), som er det ene af 2 partier i Colosseum, hvoraf Statens Museum for Kunst har det andet. C.W. Eckersbergs Rom-billeder er langt talrigere end Pariser-billederne og meget stærkere repræsenteret i danske museer, og Kulturværdiudvalget er af den opfattelse, at billedet ikke tilføjer nye aspekter i forhold til dem, der i forvejen befinder sig i statseje."

[Til toppen](#)

Kulturgenstande i privat eje belagt med udførselsforbud

Ved udgangen af 1998 er følgende kulturgenstande, som befinder sig i privateje i Danmark, belagt med udførselsforbud uden, at dette har medført overtagelse af Kulturværdiudvalget:

1. Eremitage-pokalen, 18. årh., 1992 (se årsberetning 1992);
2. C.W. Eckersbergs maleri Fruentimmer paa gaden i Blæst efter Regn (1830), 1996;
3. Carl Blochs portrætmaleri af H.C. Andersen (1869), 1997;
4. Wilhelm Marstrands maleri Liggende model (1833), 1998;
5. C.W. Eckersbergs maleri Udsigt gennem en dør til løbende figurer (1845), 1998;

Årstallet angiver året for nedlæggelse af udførselsforbud. Ejerens identitet er Kulturværdiudvalget bekendt, jf. Årsberetning 1997, s. 8f.

[Til toppen](#)

Udvalgets erhvervelser

Rokokokonsol af Mathias Ortmann

På firmaet Bruun Rasmussens auktion nr. 637 over "Flensborg Samlingen" i oktober 1997 blev som katalog nr. 476 en rokokokonsol solgt til en køber i udlandet for en hammerslagspris af 240.000 kr. Kulturværdiudvalget nedlagde udførselsforbud og erhvervede efterfølgende konsollen. Konsollen stammer fra en af den danske rokoko's førende snedkere, Mathias Ortmann (ca. 1698 - 1757). Den er udført i træ med fine rokokoskæringer og tidens karakteristiske cabrioleben. Møblet bærer stadig spor af den original forgyldning og er desuden forsynet med en hvid marmorplade.. Konsollen har utvivlsomt været tiltænkt en fremtrædende plads under et lige så fint ornamentet rokokospejl. Hvem, der i sin tid købte konsollen af Ortman, vides ikke, men den har i en periode frem til 1937 befundet sig på Boller Herregård ved Horsens. I dag er ca. 25 møbler fra Ortmanns værksted identificeret. Heraf er langt de fleste kommoder. Som flere af Ortmanns bevarede møbler er også konsollen forsynet med hans etikette, der er et fint kobberstukkent arbejde af Michael Keyl. I dette tilfælde er etiketten meget velbevaret.

Mathias Ortmann videreførte faderen Niels Ortmanns værksted, gjorde mesterstykke i 1725 og blev hofsnedkeri 1751. Fra 1733 boede han i Gothersgade 41, hvor han også havde sit

udsalg. At have møbler på lager fremfor at afvente en bestilling var en forholdsvis ny praksis i tiden. Det samme var de møbellotterier, som han afholdt i 1751 og 1752. I listen over lotterigevinster fra 1752 er nævnt seks konsoller af samme type som den ny erhvervede konsol. Alligevel er denne fortsat den eneste kendte udskårne og forgyldte konsol fra Ortmanns hånd. Kulturværdiudvalget overdrog efter erhvervelsen i 1998 konsollen til Nationalmuseet.

[Billede](#)

[Til toppen](#)

Wilhelm Marstrand: Romerske Borgere forsamlet til Lystighed i et osteri. 1839

På firmaet Kunsthallens auktion nr. 490 blev som katalog nr. 103 solgt et maleri af Wilhelm Marstrand: Romerske Borgere, forsamlet til Lystighed i et Osteri sign. Rom 1839 (74 x 97 cm) for en hammerslagspris af kr. 900.000.

Dette maleri er sammen med St. Antoniusfesten i Rom 1838 (privateje) og Lystighed uden for Roms mure på en oktober aften. 1839 (Thorvaldsens Museum) det ubestridte hovedværk fra Marstrands første italiensophold. Billedet demonstrerer klart kunstnerens styrke i figurfremstilling og komposition samt hans vej væk fra Eckersbergskolen, ligesom maleriet endvidere er et centralt udtryk for periodens italiensopfattelse: herudover viser det en ændret selvopfattelse, idet de afbillede danske kunstnere og bestilleren er vist som tilskuere - i sort.

Grosserer Alfred Hage, fader til stifteren af Nivaagaards Malerisamling, var en af Marstrands vigtigste mæcener, og fra midten af 1840'erne til sin død nåede Marstrand at portrættere ikke mindre end tre generationer af familien Hage. Den nære kontakt mellem kunstneren og stifterens familie afspejler sig da også i det forhold, at Marstrand er den bedst repræsenterede kunstner i Nivaagaards Malerisamling.

Det var forud for auktionssalget lykkedes Nivaagaards Malerisamling at opnå tilsagn om fondsstøtte til køb på auktionen på i alt kr. 630.000. Maleriet opnåede imidlertid en salgspris på kr. 900.000. Kulturværdiudvalget afslog en ansøgning om udførselstilladelse, erhvervede efterfølgende maleriet og overdrog dette til Nivaagaardsamlingen, idet den af Samlingen opnåede fondsstøtte indgik i Kulturværdiudvalgets købesum.

[Billede](#)

[Til toppen](#)

Christen Købke: Kunstnerens selvportræt. 1836

På firmaet Kunsthallens auktion nr. 460 blev som katalog nr. 128 solgt en blyantstreg af Christen Købke: Kunstnerens selvportræt. 1836 (120 mm x 95 mm) for en hammerslagspris af kr. 149.000. Portrættet er ukendt i litteraturen om kunstneren. Det er fra Købke's

virksomme og fine periode omkring 1830'ernes midte. Han har yderst sjældent skildret sig selv. I Den Kongelige Kobberstiksamling findes ingen portrætter, mens der i Den Kongelige Malerisamling på Statens Museum for Kunst findes et maleri fra ca. 1833.

Portrættet giver et nyt og anderledes indtrængende billede af kunstneren. Det er tegnet samme år som Wilhelm Marstrands tegnede portræt af Købke, der findes i Kobberstiksamlingen. Forskellen mellem de to fremstillinger er iøjefaldende og tankevækkende. I modsætning til Marstrands forklarede og let idealiserende fremstilling har Købke set på sig selv med et problematisk og skeptisk blik. Kunsthistorikeren Hans Edvard Nørregård-Nielsen har peget på, at det netop er på denne tid, Købke har religiøse anfægtelser, der fører til vennernes indgriben og rejsen til Italien.

Kulturværdiudvalget nedlagde på denne baggrund udførselsforbud, erhvervede tegningen og overdrog den til Den Kongelige Kobberstiksamling på Statens Museum for Kunst.

[Billede](#)

[Til toppen](#)

To rokokospejle fra det første Christiansborg.

Kulturværdiudvalget afslog i foråret 1998 en ansøgning fra et dansk antikvitetshandlerfirma om udførselstilladelse for to spejle fra det første Christiansborg Slot, der var solgt til en udenlandsk køber. Det drejede sig om to forgyldte rokoko spejle, der begge bærer brandstempler. På det ene er bevaret et stempel for Christian VI og resterne af stemplet "KSCB" for Københavns Slot Christiansborg. Det andet er forsynet med Christian VII's monogram samt et "A" for Amalienborg inventar. Spejlene er tydeligvis et par. At de ikke er identisk mærket, betyder i denne sammenhæng intet. Ikke alt inventar blev stemplet i samme omgang. De er udført som asymmetriske pendants og har formentlig indgået i en større serie af spejle, der har prydet et af slottets gemakker. Hvornår spejlene blev udskilt fra det kongelige inventar, vides ikke, og deres skæbne frem til i dag er ligeledes ukendt. Opførelsen af Christiansborg Slot blev indledt i 1733, og i de følgende år forestod landets førende arkitekter Nicolai Eigtved og Laurids de Thurah interiørerne, der kom til at repræsentere den tidligste danske rokoko. Da slottet nedbrændte i 1794, blev kun en ganske lille del af dets overdådige indretning reddet. Slottets inventar og hele interiørkunst var i sig selv af ganske enestående standard, men derudover fik det en langt videre betydning, da slottet naturligt blev toneangivende for tidens øvrige rokokointeriører. Det lille antal bevarede møbler fra Christiansborg indtager derfor en helt central plads i den danske kulturarv.

Spejlene, der er ca. 150 cm høje, er begge i meget god stand, omend selve spejlglassene er sekundære. Træskærearbejdet er af sjældent høj kvalitet og et forment eksempel på det bedste inden for tidens spinkle og viltre rokokoslyng. Dertil kommer, at forgyldningen for en stor del er oprindelig.

I efteråret blev spejlene af Kulturværdiudvalget overdraget til Nationalmuseet.

[Billede](#)

[Til toppen](#)

H.C. Andersens manuskript til skuespillet Hyldemoer. 1851

På firmaet Bruun Rasmussens auktion nr. 646 d. 21. april 1998 dukkede det originale manuskript op til H.C. Andersens berømte skuespil "Hyldemoer", der blev uropført på Casino-teatret i 1851. Manuskriptet blev solgt til en dansk antikvarboghandler for en hammerslagspris af kr. 260.000.

Hyldemoer er dels titlen på et af H.C. Andersens vigtige eventyr (trykt første gang i Gæa 1845) dels titlen på et skuespil med undertitlen Phantasiespil i een Act. Skuespillet blev opført første gang på Casinoteatret d. 1. december 1851 og udkom i trykken dagen efter. Stykket fik betydelig folkelig succes og oplevede i alt 60 opførelser frem til 1872. Stykket er af H.C. Andersen-forskeren Helge Topsøe-Jensen karakteriseret som Andersens "smukkeste dramatiske arbejde". Endnu i dag vil mange huske en sang fra stykket: "Det gamle træ, oh lad det staae".

Manuskriptet, der fremtræder som en ganske almindelig stilebog og som sådan indleveret til Casino, rummer omfattende rettelselser og tilføjelser, som må skønnes at give vigtige oplysninger om tekstens genesis. Manuskriptet er et originalt blå-sort kladdehefte, bestående af 28 blade (fol. 1-28 recto og verso) samt 1 tilføjelse (fol. 29 recto). Størrelsen er 17x21 cm. Manuskriptet er ikke i for god stand. Af stemplet på manuskriptets titelblad fremgår, at det har tilhørt Casinoteatret. Det troedes i mange år tabt, men dukkede pludselig op på auktionen over teatrets løsøre i 1939, hvor det blev fundet blandt sufflørboogerne. Det blev efterfølgende købt af forlagsboghandler, dr. phil. Ejnar Munksgaard og gik senere over i datterens besiddelse.

Selvom eventyret vel i dag er mere kendt og anses for mere betydeligt end skuespillet, er der ingen tvivl om, at også skuespillet er af så betydelig litteratur- og teaterhistorisk interesse, at det foreliggende gennemrettede originalmanuskript af vor største digter må karakteriseres som et nationalt klenodie. Det er vistnok det sidste større Andersen-manuskript i privat eje. På auktionen købtes manuskriptet af en dansk antikvarboghandler, der efterfølgende solgte det til en amerikansk samler. Med baggrund i det ovenfor anførte afslog Udvalget en ansøgning om udførselstilladelse, og overtog efterfølgende manuskriptet, der blev overdraget til det Kongelige Bibliotek, hvor det er indgået i håndskriftafdelingen, der nu har sendt det til restaurering.

På grund af den store offentlige interesse, der var om sagen, herunder for at se manuskriptet, lod Det Kongelige Bibliotek det straks digitalisere i sit fulde omfang, og det kan nu ses på Håndskriftafdelingens hjemmeside på adressen <http://www.kb.dk/kb/dept/nbo/ha/hyldemor/index.htm>.

Overtagelsen gjordes på det gældende tidspunkt alene mulig gennem en generøs støtte fra Carlsbergfondet på 250.000 kr.

[Billede](#)

[Til toppen](#)

Broderet bogbind fra ca. 1633-39, formentlig fra perlestikkeren Gert Osserins værksted.

Udvalget overtog fra et dansk antikvariat efter indstilling fra Kunstindustrimuseet i foråret 1998 et eksemplar af Christian IV's bibel, trykt i København 1633, indbundet i et originalt broderet bogbind fra samme tid.

Bindet er af grøn silkevelour med rigt guld- og sølvbroderi samt med indfældede medaljoner med silkebroderi i såkaldt schattér-syning eller "kunstbroderi". Denne sidste betegnelse angiver, at broderiet illuderer maleriet med sting, der ligger lige så tæt som penselstrøg på malerens lærred og med samme finde farveovergange, skyggevirkninger etc. Broderiet er af meget høj standard og kan kun være udført af en professionel broderer eller perlestikker, som de professionelle udøvere kaldtes. Bindet måler 39 x 28 cm. Når man tager i betragtning, at bindet omslutter Christian IV's bibel og altid har været i dansk eje, er der næsten 100 % sikkerhed for, at bogbindet er et dansk arbejde. Der var heller ikke nogen grund til at henvende sig udenlands for at få gjort arbejde af denne slags, da der kendtes flere professionelle brodere i Danmark i perioden. Efter opgivelsen hidrører bogen fra herregården Rosendal ved Præstø, der siden 1837 har været i familien Holck-Winterfeldt/Knuth-Winterfeldts eje. Familienavnet Winterfeldt er skrevet på bogens perm, og bogen har altid været betragtet som biblen i familien.

Perlestikkerarbejde var højt skattet på den tid, bogen stammer fra, og der var følgelig flere værksteder i København, hvoraf det mest berømte var Gert Osserins. Dette værksted, der bestod under tre generationer, Gert Osserin d. ældre, + 1633, Gert Osserin d. yngre, + 1639 samt Jacob Osserin, + 1644, nævnes første gang i 1613. Osserin omtales hyppigt i Christian IV's breve og regnskaber.

Den udvalgte prins Christians ridetøj på Rosenborg og den pragtfulde messehagel fra St. Nicolai Kirke i København, nu i Nationalmuseet, er med sikkerhed tilskrevet dette værksted. Den danske konservator, der i sin tid konserverede messehagelen, har på grundlag af sit kendskab til syteknikken her kunnet fastslå næsten sikkert, at bogbindet er fra samme værksted. Stilmæssigt kan bindet udmærket henføres til 1630'erne. Palmetternes bløde form med gyldne dråber er karakteristiske for den tidlige barok. I medaljonerne ses på forsiden Kristus i brystbillede som den velsignende hersker med jordkuglen med korset i hånden. I bagsidens medaljon er Kristi monogram IHS broderet i guldtråd og ses under en halv himmelglobus med hebraiske tegn for Jahve; forneden ses Helligåndens due. Netop de indfældede medaljoner med silkebroderi er et karakteristisk træk, der går igen på messehagelen. Broderierne er meget velbevarede, og bindet er som helhed enestående i dansk sammenhæng. Det må derfor betragtes som et hovedværk inden for dansk broderikunst, hvoraf så lidt er bevaret. På baggrund heraf overdrog Kulturværdiudvalget biblen til Kunstindustrimuseet, hvor den nu skal gennemgå en restaurering.

[Billede](#)

[Til toppen](#)

C.W. Eckersberg: Et møde ved parkens mur. Dagslys. 1838/40

På firmaet Kunsthallens auktion nr. 493 blev som katalog nr. 2 solgt en tegning af C.W. Eckersberg (1783-1853): Et møde ved parkens mur. Dagslys 1838/40, tegnet med blyant, pen, pensel og grå lavering (185 x 135 mm) for en hammerslagspris af kr. 130.000 kr.

I fortsættelse af sin lille bog fra 1833, Forsøg til en vejledning i Anvendelsen af Perspektivlæren for unge Malere, udgav C.W. Eckersberg otte år senere en større og mere ambitiøst plancheværk, Linearperspektiven, anvendt paa malerkunsten, en række af perspektiviske studier...., med tilhørende Forklaringer. 11 blade i folio med Text. Den erhvervede tegning er et anvendt udkast til linearperspektivet. Motivet er en københavnsk gade med toppede brosten, fortov med fodgængere, et stort træ og en monumental mur, hvorpå ting og personer aftegner sig som projektioner på et lærred. Her i det lave dagslys kaster en gadelygte lange, sære skygger på murfladen.

Til samme radering findes endnu et ikke direkte anvendt udkast. Det viser en lygtetænder med stige. Denne tegning, der tilhører Statens Museum for Kunst, hænger nærmest uløseligt sammen med den erhvervede tegning. Som en slags pendants udgør de to sider af samme sag. De viser et par mellem stadier af et kunstværks tilblivelse. I det videre forløb undergår de begge radikale ændringer. Lygtetænderen forvandles til en maler på en stige, det unge par, der først mødes, ændres til en gammel mand og en ung kvinde, der går hver sin vej.

Tegningen blev erhvervet af Kulturværdiudvalget og efterfølgende overdraget til Kobberstiksamlingen i Statens Museum for Kunst.

[Billede](#)

[Til toppen](#)

Vilhelm Hammershøi: Træstammer. Arresødal, Frederiksværk. 1904.

På firmaet Kunsthallens auktion nr. 493 blev som katalog nr. 62 solgt et maleri af Vilhelm Hammershøi: Træstammer. Arresødal, Frederiksværk, 1904 for en hammerslagspris af kr. 625.000 kr. Da maleriet ikke opfyldte alderskravet - det skal i henhold til Kulturværdilovens § 2, stk. 1 være ældre end 100 år - indstillede Udvalget til Kulturministeren i henhold til § 2, stk. 4, at der nedlagdes udførselsforbud. Kulturministeren besluttede, at nævnte paragraf skulle anvendes på maleriet, som efterfølgende erhvervedes af Udvalget. Vilhelm Hammershøis produktion en landskabsmalerier er meget begrænset, men ikke mindre betydningsfuld end de øvrige billedgenrer, hvor han gjorde sig gældende. Han dyrkede dels åbne, panoramiske landskaber, dels lukkede skovbilledes. Blandt de sidstnævnte er en særlig gruppe billeder, hvor han har "åbnet" skoven og betragtet træerne i silhuet mod baggrundens lysende himmel. Han har varieret maleriet i flere malerier, men Træstammer. Arresødal, Frederiksværk indtager blandt disse den mest suveræne plads. Maleriet blev overdraget Statens Museum for Kunst.

[Billede](#)

[Til toppen](#)

Regnskab for 1998.

Fra 1997 er kumulativt overført kr. 542.100. Bevillingen androg kr. 3.000.000. Udvalget har desuden modtaget midler fra fonde m.m. på i alt kr. 880.000, således at der har været kr. 4.422.100 til rådighed. Af dette beløb er disponeret over kr. 3.693.600. Den uforbrugte del, der vil blive overført til 1999, andrager herefter kr. 728.500. Kulturværdiudvalget, den 29. marts 1999

[Til toppen](#)